כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת וישב ■ חנוכה ■ כ' כסלו ה'תשע"ו ■ 02.12.2015 ■ גליון מס' 354

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

רוצים להיות משועבדים ל-ה'
אני אדבר על ענייני חנוכה. איפה נס חנוכה מופיע במקורות שלנו? במשנה לא מופיע סיפור הנס...
המשך בעמי 2

דין מהדרין מן המהדרין בנרות חנוכה
ברייתא בפרק במה מדליקין תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד...
המשך בעמי 3

שוויית חורף
כל שנה מחדש, אלו אומרים להדליק כך, ואלו אומרים להדליק כך, מה הפתרון לחידה זו?

האם די לי בהדלקת נרות חנוכה רק בחלון אחד, או שאני צריך להדליק בשני החלונות?
המשך בעמי 4

סיפור לשבת

מנגינה מוכרת
מי שכיהן כרבה הראשי של ישראל והיום רבה של תל אביב...

שבעים נרות דולקים
בספר "שירת השולמית" מספרת שולמית קישיק-כהן, אישה יהודיה...

הנרות דולקים
זו הייתה רק גלויה עם הודעה קצרה, אבל בשבילי היא הייתה...
המשך בעמי 6

שביבים
- ימי משתה ושמחה
- בימים ההם בזמן הזה
- והיה המחנה הנשאר...
- קושיית הבית יוסף

המשך בעמי 8

ביקש יעקב לישב בשלווה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המאמר "מעשה אבות סימן לבנים" אינו מתייחס רק לצד האישי של הפרט, בבחינת "חייב האדם לומר אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב", אלא גם, ואולי אפילו בעיקר, הם[1] מכוונים לכלל ישראל לדורותיו. כמו שכתב הרמב"ן (בראשית יב ו): "אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב, והוא ענין גדול הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה ואמרו: כל מה שאירע לאבות סימן לבנים . . . וכולם באים ללמד על העתיד". לפי דבריו אלו של הרמב"ן מבואר שאברהם יצחק ויעקב מייצגים בחייהם את מהלך ההיסטוריה הישראלית, הדבר מתבאר באופנים שונים, ונציין אחת מהם, אברהם מקביל לעם ישראל בגלות מצרים, גם אברהם וגם ישראל ירדו למצרים מפני הרעב, גם כאן וגם כאן פרעה משתלט עליהם ורק אחרי שהקב"ה מביא על פרעה נגעים גדולים הוא משלח אותם ממצרים, ושניהם יוצאים ממצרים ברכוש גדול. ואילו יצחק שלא יצא מימיו מארץ ישראל לחוץ לארץ מייצג את תקופתו של עם ישראל בארץ ישראל בימי הבית הראשון, גם הוא וגם הם היו בעימות מתמיד עם הפלשתים. לפי זה אפשר לומר שיעקב אחרון האבות הוא מקביל לחלק האחרון של ההיסטוריה הישראלית, מתקופת הבית השני עד הגאולה העתידה, ואת האפשרות הזו כתב ה"ספורנו" בהקדמתו לספר בראשית: "ועניני בית הראשון היו כענייני יצחק אשר בנה מזבח אחד בלבד, ועניני בית שני וגלותנו והגאולה העתידה, אשר בזה הזמן נבנה בית שני ויבנה העתיד במהרה בימינו, הם עניני יעקב אבינו אשר בנה שני מזבחות וראה טוב באחרית היאוש".

לפי דבריו אלו של ה'ספורנו', יעקב אבינו מקביל לתקופה הכוללת גם את תקופתנו, על כן בהתבוננות, אפילו רק במהלכו הכללי של יעקב, נוכל להפיק לקחים להתנהלות שלנו במציאות בה אנו נתונים כיום. כמו יעקב אבינו שבשובו לארץ ישראל היה מצויד בהבטחה אלוקית מפורשת: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר עשיתי את אשר דברתי לך" (כח טו), ובהבטחה נוספת: "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" (שם יב). ויעקב מאמין שדבר אחד מדבר ה' לא ישוב ריקם, ועל כן הוא שב מבית לבן בבטחה ובתקווה לפתוח דף חדש ולחיות בשלוה בארץ אבותיו. אך לא כך מתרחשים הדברים בפועל, דרכו של יעקב רצופה מכשולים וייסורים, בסמוך לבואו לארץ נטפל אליו שרו של עשו ומבקש לחסלו, (מזכיר את "השואה") כמו שכתב הרמב"ן: "שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם עד שיהיה קרוב לקעקע ביצתן". ואחר שגבר יעקב על שרו של עשו, וסוף סוף יעקב בא לארץ והוא מבקש לישב בשלוה, גם כאן אין הדברים מתרחשים כפי ציפיותיו של יעקב, אלא הוא נופל מאסון לאסון, עד שסבלנותו של יעקב פוקעת והוא מתפרץ אל בניו בתלונה: "למה הרעותם לי!", ועל כך אמרו במדרש (ב"ר צא): "מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה (אלא כאן), אלא כך אמר הקב"ה: אני עסוק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר: 'למה הרעותם לי', זהו שכתוב (ישעיה מ כו): 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור". ועל המדרש הזה כותב הרמח"ל (דעת תבונות): "וזה בנה אב - שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב, אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת יקרה לו קודם צער" וכדוגמא הוא מביא את המאמר: שארץ ישראל נקנית בייסורים.

דמיון להתנהלותו של יעקב מוצאים אנו גם בהתרחשויות של עמנו בתקופתנו: אף אנו בימינו, אחר גלות ממושכת שבנו הביתה, גם אלינו קודם הקמת המדינה נטפל שרו של עשו בדמות החיה הנאצית ובקש להכחיד את האומה הישראלית, וכשלבסוף שבה האומה רצוצה וחבולה אל מולדת אבותיה ובקשה סוף סוף לישב בשלוה, גם כאן אין המהלכים מתנהלים כפי הציפיות שלנו, גם אותנו פוקדים מלחמות ופיגועים, ורבים שואלים: "מה יהיה?!", שזהו הניסוח המודרני של שאלת יעקב "למה הרעותם לי", וכמו אז גם כאן כפי הנראה התשובה היא: "אני עסוק להמליך את בנו". אנו

המאמינים כי הקב"ה מחזיר את שכינתו לציון, אנו יודעים שהחזרה הזו תהיה בדרכים נסתרות ומופלאות, ועל כן אנו מבקשים עליה שלוש פעמים בכל יום, שעם הבקשה: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", אנו מוסיפים לבקש: שהשיבה הזו תהיה "ברחמים".

רוצים להיות משועבדים ל-ה'

/ הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ

מתוך שיחה בישיבת "מקור חיים", כסלו תשע"א, שוכתב על ידי יהונתן צוקרמן

אני אדבר על ענייני חנוכה. איפה נס חנוכה מופיע במקורות שלנו? במשנה לא מופיע סיפור הנס. רק בגמרא בשבת כתוב על נס פח השמן. בתפילת על הניסים אנחנו לא מזכירים בכלל את עניין פח השמן. (גם בספר מקבים זה לא מוזכר, אבל אנחנו לא יודעים מי כתב אותו, ואנחנו לא אחראיים עליו, הוא כמו כל ספר). ונשאלת השאלה מדוע? למה אנחנו לא מזכירים לקב"ה את עניין פח השמן, בעוד שאנחנו מדליקים נרות בדיוק בגלל פח השמן!

המקור לתשובה לשאלה זו תלויה בהבנה למה אנחנו בכלל שמחים בחנוכה. מה שקרה זה שאנחנו ניצחנו במרד בקרבות רבים וקשים. מלחמת המקבים הייתה ארוכה וקשה. הסיבה שאנחנו לא מזכירים את פח השמן ב"על הניסים" היא משום שזה לא עיצומו של נס.

יש הרבה דרשות על המלחמה בין היוונים לרומאים. רוב הדרשות מכוונות לכך שהמלחמה הייתה בין יהדות מול יוונות, תרבות הרוח מול תרבות המדע וכו'. אך זה לא נראה לי. אנשים כתבו על ההשקפה היהודית ועל ההשקפה היוונית. היוונים של אז היו יוונים של כדורגל. בעניין זה שמה שעניין אותם היה משחקי גלדיאטורים וכדי. אריסטו, סוקרטס וכמותם, לא עניינו את היוונים באמת!! הם היו המיעוט. גם היום האנשים לא מתעניינים בדברים האלה. רוב האנשים לא מעוניינים כ"כ במדע. אין זה נכון להגיד שהיוונים רצו להכניס בנו את התרבות של המדע והחשיבה, זה לא עניין את רובם! זה היה משהו אחר. גם היום יש אנשים בינינו שאומרים שהם לא מוכנים ש "תרבות המערב" תגרום להם ללמוד מדע ומתמטיקה, והם צריכים ללמוד תורה כל היום. כמו שאז הם נלחמו בזה. וזה לא נכון! גם אז הם לא רצו להכניס בנו את התרבות הזו.כפי שראינו זו לא הייתה המטרה. מי שאומר שהוא לא רוצה ללמוד בגלל זה מתמט' עושה זאת מעצלות או כי הוא לא יכול. אין ביסוס לדבריו.

היהדות היא דת קשה. להיות יהודי זה להיות כל הזמן תחת משמעת. יש דרשה שאומרת שאדם שלא חושב על ה' - יש לו עוון! ביהדות אדם צריך להיות כל הזמן ממוקד. יש סיפור על תלמיד אחד שפחד שתוך כדי הפלפול בגמרא הוא ישכח לרגע את הקב"ה. אז הוא ביקש מרבו שימשוך לו בחולצה אם הוא ישים לב שהוא שוכח את ה'. זו הייתה המלחמה ביוונים! היונים רצו לשחרר אותנו מהשעבוד הזה. הם לא רצו לשנות לנו את התרבות לגמרי. כל מה שהם רצו היה לשחרר אותנו...-פעם קראו לחילונים-"משוחררים", זה מה שהיונים רצו.

יש ספרים שלא מדברים על תורה. יש מדע, יש מתמט', יש ספרים על חיות וכו' וכו'.ואין שום בעיה איתם!! זה לא מה שהיונים רצו לשנות בנו! אין בעיה עם מדע וספרים. העניין הוא להיות ממוקד על ה'. לחשוב עליו. ולכן אם אדם קורא בספר אחר, כל עוד הוא חושב על ה' זה בסדר גמור-ואדרבה, זה טוב. היונים לא רצו להרוס לנו את בית המקדש. הם רצו פשוט להפוך אותו ליותר "מודרני", שיהיה לו יציאה לאצטדיון או משהו. יש לזכור שהמתייוונים לא היו מיעוט! הם היו הרוב בעם. זה היה בכל מקום. וצריך לזכור שכשאנו אומרים "בזמן הזה"-זה ממש נכון! גם בימינו רוב העם מעוניין להיות "משוחרר". בימי החשמונאים הייתה מלחמת תרבויות, אבל לא מלחמה של תרבות יוון מול תרבות ישראל! המלחמה הייתה בין תרבות המיקוד, השעבוד- לבין התרבות של השחרור והמנוחה. עלינו לשים לב שאנו ממוקדים בחיינו, שאנחנו שמים לב לה'. זו היא המלחמה הקשה מול תרבות המערב ויוון. לא המדע או הספרים, אלא ההתרפות והרצון להיות "חופשי". עלינו לזכור שאנו נמצאים בהגבלה. למה מלחמה מה נגד רשעים כ"כ קשה? כיוון שהם יכולים לעשות מה שהם רוצים! להם מותר הכל. אבל לנו יש הגבלות, לנו יש איסורים. ולכן הנס כ"כ גדול, כיוון שניצחנו וגם נשארנו עבדי ה'-זוהי השמחה הגדולה!! שאנחנו עדיין זוכרים את ה' ומשועבדים אליו.

אז כשתדליקו נרות תחשבו על זה שזכינו להמשיך להיות יהודים. על זה שאנחנו רוצים להיות משועבדים לה', לחשוב עליו כל הזמן ולעבדו.

דין מהדרין מן המהדרין בנרות חנוכה

/ הרב מאור ברבי*

ברייתא בפרק במה מדליקין (מסכת שבת דף כ"א:): תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך, אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין.

מה פירוש המילה 'מהדרין'? נחלקו הראשונים. רש"י (שם, ד"ה והמהדרין) כתב 'המהדרין אחר המצוות' כלומר מחזרין, מחפשים כיצד לקיים עוד מצוות. אך הרמב"ם (הל' חנוכה, פ"ד ה"א) פירש באופן אחר - 'והמהדר את המצוה', כלומר מהדר ומיפה את המצוה. ואמנם בכל המצוות מצינו גדר של הידור מצוה אך בחנוכה יש גדר מיוחד של מהדרין מן המהדרין, ואפשר שזה מפני חביבותו המיוחדת של נס חנוכה (ר' תוס' סוכה מו. ד"ה הרואה).

וצריך לברר מדוע קבעו חז"ל את מצוות הדלקת נר חנוכה כך שרק בעל הבית מדליק וכולם יוצאים ידי חובה, ולא כמו שאר מצוות שכל אחד מקיים בעצמו? שהרי המצוה היא 'להדליק נר חנוכה'. הפני יהושע (על הסוגיה בשבת) כותב שאפשר שמשום שהמצוה להניח את הנרות על פתח הבית לפרסומי ניסא תקנו את המצוה כאילו היא חובת הבית (ומ"מ ודאי שאין היא חובת הבית, עי' בר"ן על דין אכסנאי בדף כג.), אך נשאר בצ"ע. בערוך השולחן (סימן תרע"א סי"ח) הסביר באופן אחר. כמו שבשופר המצוה היא 'לשמוע קול שופר' ואף שאחד תוקע כולם שומעים ומקיימים את המצוה בעצמם, גם בנר חנוכה יש מצוה בראיה וכולם מקיימים את המצוה. אמנם בשונה משופר שבו עיקר המצוה הוא בשמיעה, בנר חנוכה עיקר המצוה הוא בהדלקה ('וציונו להדליק') אלא שהקילו חכמים שיכולים כולם לצאת מבעל הבית ולא הטילו חובה על כל אחד ואחד משום שיש מצוה נמי בראיה.

בברייתא שהובאה לעיל יש שלוש מדרגות בקיום המצוה והידורה. עיקר הדין - מספיק נר אחד בכל לילה לכל בני הבית. מהדרין - מס' נרות כמס' אנשי הבית, בכל לילה. מהדרין מן המהדרין - לבית הלל בלילה הראשון נר אחד ומכאן מוסיף והולך ולבית שמאי בלילה הראשון שמונה ומכאן פוחת והולך. ונחלקו הראשונים בדין מהדרין מן המהדרין אם הוא מוסיף הידור על המהדרין או שהוא הידור אחר יותר חשוב. שיטת הרמב"ם (שם ה"ב) שמוסיפים הידור נוסף - לב"ה מדליק בלילה הראשון נר אחד כמה פעמים כמס' אנשי הבית, ובלילה השני שני נרות כמה פעמים כמס' אנשי הבית וכו'. כלומר שאם יש בבית עשרה אנשים בלילה הראשון מדליק עשרה נרות, בלילה השני עשרים וכן הלאה. לעומת זאת שיטת ר"י (תוס' שבת כא: ד"ה והמהדרין) היא שגם אם בני הבית מרובים ביום הראשון מדליק נר אחד, ביום השני שנים וכו'. והטעם הוא משום שאם מדליקין מס' נרות כזה לכל אחד ואחד לא יהיה היכר למספר הימים, דיסברו שכך יש בני אדם בבית ובפרט אם ישתנה מס' האנשים בבית במשך הימים.

וכתבו הגר"א (ביאה"ג, תרע"א ס"ב), הפרי חדש (תרע"א אות ב) והחיד"א (ברכ"י, תרע"א אות א) שמחלוקת הראשונים תלויה במחלוקת האמוראים בגמרא. ר"י סובר כטעם שמוסיף והולך כנגד ימים היוצאים ולכן מצריך היכר לימים, והרמב"ם סובר כטעם דמעלין בקודש וא"כ אין צריך היכר למס' הימים. הגר"א מכריח שיש נפקא מינה במחלוקת זו בטעמים מכך שהרי"ף הביא אחרי מחלוקת האמוראים את הסיפור בשני זקנים, ואין דרכו של הרי"ף להביא מעשיות בעלמא שאינן להלכה. אלא ודאי שהבין הרי"ף שבזה נפסקה הלכה כטעם דמעלין בקודש, והנ"מ היא מחלוקת הראשונים כנ"ל. ולפ"ז דעת הרי"ף כשיטת הרמב"ם (ור' בית הלוי דרשות, לחנוכה, שכתב דלכאורה למ"ד כטעם דמעלין בקודש, אם ביום השלישי אין לו שלוש נרות אלא רק שתים לא יחזור להדליק כעיקר הדין נר אחד אלא ידליק שנים דאין מורידין. ואח"כ הביא דברי הגר"א).

אך בקהילות יעקב (על מסכת שבת, סימן) הקשה על זה שבכל מקום בש"ס 'כנגד' רק נותן סיבה מדוע קבעו כמספר זה או אחר אך אין צריך לזה היכר כלל, ועוד שמכך שלטעם דמעלין בקודש או כנגד פרי החג ודאי לא צריך היכר מוכח שגם לטעם כנגד ימים נכנסים או היוצאים אין צריך היכר ועל כרחך למדו זאת תוס' ממקום אחר. והביא את דברי הפנ"י (שבת שם) שהטעמים הובאו בגמרא כדי להכריע אם מוסיף והולך או פוחת והולך אך אינם עונים על השאלה מדוע בכלל לשנות במספר הנרות בכל יום. ושהטעם לשינוי זה הוא שבכל יום היה מתוסף הנס ונמשך זמן רב ובכל יום היה ניכר יותר (ולב"ש לפי שבכל יום היה פוחת השמן רק שמינית), ובזה ידעו הנס ויהיה פרסומי ניסא ושבח לה' יתברך (וכ"כ הביה"ל, תרע"א ד"ה בלילה). ולכן מצריך ר"י היכר לימים וזה טעם נכון לכ"ע. וכדי שלא יקשה מדוע כתב הרי"ף את המעשה בשני זקנים הביא את דברי הביה"ל (תרע"א ד"ה וי"א דכל אחד) שלולי דברי קודשו של הגר"א היה אומר שהביא הרי"ף את המעשה דשני זקנים כדי לומר שאע"פ שקיימא לן דהלכה כבית הלל, כאן מותר לעשות לכתחילה כבית שמאי בדבר שהוא הידור בעלמא. אמנם הוסיף שם שאין לצרף זאת להלכה כלל משום שלא הוזכר דבר זה בפוסקים, אך באמת כיוון בזה לדברי הריטב"א בחידושיו על הסוגיה (כא: ד"ה אחד עשה כדברי ב"ש).

וכך פסקו מרן הש"ע והרמ"א בהגה (סימן תרע"א, ס"ב):

כמה נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמונה ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר. הגה: ויש אומרים דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג פשוט. ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין. ותמה על זה הט"ז

(תרע"א סק"א) וכתב שיש כאן חידוש במנהג שהספרדים נוהגים כשיטת ר"י, והאשכנזים נוהגים כרמב"ם וזה לא מצינו בשאר מקומות. ואין הכרח כלל בתמיהה זו, ונבאר הדברים.

בענין מנהג הספרדים. זהו מנהג קדום בארצות ספרד עוד קודם לזמן התוספות והרמב"ם. וכבר הרמב"ם עצמו (שם ה"ג) הביא את מנהג הספרדים ולא העיר עליו כלום ומשמע שיכולים להמשיך במנהגם. ולכאורה לפי שיטת הרמב"ם המנהג אינו לא כמהדרין ולא כמהדרין מן המהדרין? וכתב בלחם משנה (פ"ד מהל' חנוכה ה"ג) שאין זה מנהג טעות כי מכל מקום הרי מקיימים את עיקר הדין ואין חובה להוסיף, ובהידור נראה לנו לעשות פשרה ולהוסיף בכהאי גוונא. וטעם פשרה זו כתב הריטב"א (שם ד"ה והמהדרים) משום שאם כל אחד היה מדליק היו חושדים אותם בכשפים ולכן הידרו כמה דאפשר כשרק בעל הבית מדליק (וצ"ע מדוע לא ידליק בעה"ב נרות כמספר אנשי הבית ומוסיף והולך כפשט לשון הרמב"ם בהלכה ג), והחיד"א (ברכ"י, תרע"א אות א) כתב שהסיבה היא משום שאין יכולת לציבור לנהוג כמהדרין מן המהדרין כפסק הרמב"ם ולכן נהגו כשיטה השניה בגמ' שצריך היכר למספר הימים ולא מדליקים כמספר אנשי הבית. ומה שכתב הבית יוסף (ריש סי' תרע"א) שנראה שמנהג הספרדים הוא כדעת התוספות, דאם כרמב"ם מדוע לא עושים כמהדרין מן המהדרין. הסביר ר' עקיבא איגר (בחידושיו לשבת כא: ד"ה נראה) שדוחק לומר שהרמב"ם הביא שהמנהג בארצות ספרד הוא כתוס', וכוונתו היא שמנהג ספרד הוא פשרה לשיטת הרמב"ם לעשות רק הידור דמוסיף ולא מדליקין כנגד כל בני הבית, אלא שאנו שיש לפנינו את שיטת התוס' טוב יותר לומר דטעם המנהג הוא דסוברים כתוס' ממה שנאמר שלא רצו לנהוג כמהדרין מן המהדרין.

ודרך מחודשת בפירוש סוגיית הגמרא ובהבנת דברי הרמב"ם כתב החיד"א (ברכ"י שם). דין מהדרין מן המהדרין שמובא בברייתא קאי גם על נר איש וביתו וגם על נר לכל אחד ואחד, אלא שהתנא שנה משנתו בדרך קצרה שלא להאריך לשנות ארבעה חלוקות. כלומר שברישא מובאים עיקר הדין והמהדרין, ובסיפא נאמר שבשתי האפשרויות אפשר להדר עוד הידור דמוסיף והולך. ולפ"ז יש בגמרא ארבע אפשרויות - נר איש וביתו בכל יום, נר אחד לכל או"א בכל יום, נר אחד לכאו"א ביום הראשון ומוסיף והולך נר אחד לכאו"א בכל יום, נר אחד ביום הראשון ומוסיף והולך נר אחד בכל יום. והרמב"ם כתב בפירוש שלושה חלוקות והרביעית כתב שהיא המנהג. ומה שהכריח הרמב"ם לפירוש זה הוא מצד הסברא. דפשיטא דהידור דמוסיף והולך זה הידור יותר מנר לכאו"א וודאי שהתנא ישנה הידור זה, ואין לומר שזה לבד הוא מהדרין מן המהדרין משום שאפשר להדר יותר ולעשות שניהם וודאי שהתנא ישנה גם אפשרות זו. ולכן כתב שקאי על שניהם.

ובענין מנהג האשכנזים. הנה הרמ"א עצמו כתב בדרכי משה (ריש סימן תרע"א) שכל מה שחששו התוספות להכירא דימים ולכן כתבו שידליק בעל הבית כמספר הימים בלבד ולא לכל או"א זה רק בזמנם שהיו מדליקים בפתח הבית או החצר בסמוך לרשות הרבים. אך לדידן שמדליקים בתוך הבית ופרסום הנס הוא לבני הבית אין את חשש התוס' משתי סיבות - אין חשש שיסברו שכך יש בני אדם בבית משום שבני הבית יודעים כמה הם עצמם, ועוד שכיון שמדליקים בתוך הבית שוב אינם צריכים להדליק כולם במקום אחד וכל אחד יכול להדליק במקום אחר ויש היכר (וכמו שפסק בהגהתו בש"ע). וסיים שלפ"ז מנהגם אתי שפיר לכ"ע, גם לשיטת התוספות. ובזמנינו כתבו האחרונים שמאחר והמנהג להדליק בחנוכיה יכולים כולם להדליק במקום אחד ועדיין יש היכר.

ומכאן שמנהג הספרדים הוא ע"פ שיטת הרמב"ם, כפשרה או כדרך רביעית בגמרא. ומנהג האשכנזים כשיטת התוספות ומדליקים לכל אחד משום שיש היכר ואין חשש שיטעו. ולפ"ז אין מקום לתמיהת הט"ז.

בדברי הרמ"א יש חידוש שכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו, שאף הרמב"ם שכתב (בהלכה א-ב) שמדליקין נר לכל אחד ואחד לא כתב כן אלא שבעל הבית הוא שמדליק. ולכאורה איך יכולים כל אחד לברך, הרי תקנו את המצוה כאילו היא חובת הבית, כדלעיל בשם הפנ"י, ורק בעל הבית מדליק וא"כ בנר הראשון כבר יצאו ידי חובה? וכתבו האחרונים (ט"ז תרע"ז סק"א, מג"א תרע"ז סק"ט, פמ"ג א"א תרע"ד א. וכן כתב הרב משאש בילקוט שמ"ש או"ח קצב שהרוצה לזכות במצוה יעשה כן) שמכוונים בני הבית כולם שלא לצאת ידי"ח זה מזה וממילא חלה עליהם חובת הדלקה. ובשפת אמת (שבת כא:) כתב דיש לומר דכך תקנו מראש שאע"פ שיצאו ידי"ח יכולים לשוב ולהדליק בברכה. והערוך השולחן (שם) לשיטתו שעל כל אחד ואחד מוטלת המצוה אלא שהקילו חכמים שבעה"ב מדליק כיון שיש מצוה גם בראיה, כתב שאם יש יכולת שכל אחד ידליק ויעשה המצוה בשלימותה פשיטא שאין למעלה מזה.

* ישיבת ההסדר קריית גת

שו"ת חורף
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שואל ד.ל. גבאי בית כנסת במרכז הארץ: מכיוון שבכל שנה מתגלע ויכוח עז בין מתפללי בית הכנסת בנושא הזה, החלטתי לפנות בשאלה אל הרב כדי לברר את הדבר אחת ולתמיד ונדע איך לנהוג.

העניין הוא כזה: אצלנו בבית הכנסת החנוכייה קבועה בכותל דרום כמבואר בהלכה (וארון הקודש במזרח) אלא שלא ברור לנו היאך לנהוג בסדר הדלקת הנרות, האם יש בלילה הראשון להדליק תחילה את הנר המזרחי, או את הנר המערבי, ואיך לנהוג בשאר הלילות. אחד המתפללים היודע ספר פתח את דברי המשנה ברורה[א] שכתב בעניין זה ואני מצטט 'והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל מימינו שהוא הנר הסמוך לארון הקודש ושוב מוסיף והולך ומתחיל מהשמאלי ופונה לימינו' ומבואר מדבריו שצריך להתחיל בלילה הראשון בנר הקרוב לארון הקודש שהוא הנר המזרחי וכך אכן נהגנו, אלא שחלק מהמתפללים טענו שדברי המשנה ברורה שייכים רק אם המדליק עומד כשפניו לצפון ואז אכן הנר הימני הוא הנר

המזרחי, אבל אם עומד ופניו לדרום צריך להדליק את הנר המערבי שהוא הנר הימני יותר, אולם לעומת זאת חלק אחר מהמתפללים טען שלא יכול להיות מצב שהמנורה קבועה בכותל דרום והמדליק עומד ופניו לצפון שאם כן הוא צריך לשלוח את היד מאחורי גבו כדי להדליק את החנוכייה....

בקיצור, כל שנה מחדש הבלבול חוגג, אלו אומרים להדליק כך, ואלו אומרים להדליק כך, והמנהג היחיד שנשמר באדיקות במשך שנים רבות הוא שבכל חנוכה המתפללים מתווכחים על הדבר...מה הפתרון לחידה זו?

תשובה: אכן בדברי המשנה ברורה האלו שמקורם בתשובת 'חתם סופר'[ב] יש קצת חוסר ביאור, ואבאר דבר זה בעזרת ה'.

מדברי החתם סופר מבואר שהחנוכייה של הבית הכנסת לא הייתה קבועה בכותל הדרומי של בית הכנסת אלא מונחת לימין ארון הקודש (דרומית לארון הקדוש) והיה מקום למדליק את הנרות לעמוד כשפניו לצפון בית הכנסת וממילא להדליק בלילה הראשון את הנר הכי ימני שהוא הנר הכי קרוב לארון הקודש ובלילה השני מדליק את הנר החדש ולאחר מכן את הנר הישן כדי להדליק את החנוכייה משמאל לימין ולקיים 'כל פניותיך לא יהיו אלא לימין'.

אולם החתם סופר לא דיבר על חנוכייה שקבועה בכותל דרום של בית הכנסת, ופשוט שבמקרה כזה אי אפשר למדליק לעמוד כשפניו לצפון אלא אך ורק כשפניו לדרום, ובמקרה כזה אכן יש להסתפק האם להדליק בלילה הראשון את הנר הימני (המערבי) או את הנר השמאלי (המזרחי) ואיך לנהוג בשאר הלילות.

ובספר שאלות ותשובות 'בצל החכמה'[ג] כתב שאם החנוכייה קבועה בכותל דרום אין הקפדה להתחיל להדליק דווקא בנר המזרחי שהוא הכי קרוב לארון הקודש מאחר שבכל מקרה החנוכייה רחוקה מארון הקודש ואין זה דומה לנידון ה'חתם סופר' שהחנוכייה הייתה מונחת מימין לארון הקודש (ונרותיה מסודרים ממזרח למערב) ולכן יש להדליק את הנר הימני בתחילה (שהוא הנר המערבי) ובשאר הלילות יש להוסיף נר אחד והדליק משמאל לימין כמו שפסק השולחן ערוך לגבי סדר הדלקת נרות החנוכה בבית הפרטי[ד].

א - סימן תרע"א ס"ק מ"ג.
ב - חלק אורח חיים סימן קפ"ו
ג - חלק ב' סימן נ'.
ד - ויש לציין שלדעת הגאון מוילנא צריך בכל לילות החנוכה להתחיל את ההדלקה באותו נר וכתב המשנה ברורה שהנוהג כגאון מוילנא ידליק בלילה הראשון את הנר הכי שמאלי כדי שבשאר הלילות יוכל להדליק את הנר השמאלי בתחילה ואז ללכת לכיוון ימין כדי לקיים את מה שנאמר 'כל פניותיך לא יהיו אלא לימין', ולפי זה אם בא לנהוג כגאון מוילנא בבית הכנסת, ידליק בלילה הראשון את הנר הכי מזרחי שהוא אכן הכי קרוב לארון הקודש וכל לילה יוסיף נר נוסף אבל תמיד יתחיל מהנר המזרחי. ויש בזה גם שיטה שלישית שהיא שיטת הט"ז ואכמ"ל. ובאשר למקומות שארון הקודש לא נמצא בצד 'מזרח' עיין בפסקי תשובות סימן תרע"א אות י"ג.

אני גר לבד....

שואל אוריאל קניג / כפר יונה: אני גר לבד בבית שיש בו שני חלונות ושניהם פונים לרשות הרבים, האם די לי בהדלקת נרות חנוכה רק בחלון אחד, או שאני צריך להדליק בשני החלונות?

תשובה: די להדליק בחלון אחד.

ביאור: נראה שהשאלה נובעת בעקבות דברי הגמ' במסכת שבת[ה] שמי שיש לו ב' פתחים[ו] צריך להדליק בשניהם משום החשד של תושבי המקום שיעברו ליד פתח אחד ויראו שלא הדליק שם נרות ויבואו לחשוד בו שגם בפתח השני לא הדליק נרות חנוכה ולא קיים את המצווה, ולכן שואל השואל שאם כן גם עליו להדליק נרות בשני החלונות משום החשד וכמו שיתבאר.

אמנם על אף שדברי הגמרא האלו נפסקו להלכה בשולחן ערוך[ז] מכל מקום אין חיוב בזמנינו להדליק נרות בשני פתחים או בשני חלונות ואבאר:

כתב הרמ"א[ח] שבזמנים שנוהגים להדליק בתוך הבית ממש ולא עושים שום היכר לבני רשות הרבים אין צורך לחשוש לחשד של העוברים ושבים ורק בתקופות שהדליקו בחצרות אז שייך לחשוש לחשד, וכתבו פוסקי זמנינו[ט] שגם בימינו אין צורך לחשוש לחשד אף על פי שחזר המנהג להדליק בחצרות או חלונות הבתים, שהרי גם בימינו נוהגים רבים להדליק בפנים הבית (מנהג זה רווח בעיקר בחצרות אדמורי"ם) ולכן אין צורך לחשוש לחשד ודי להדליק בחלון אחד[י].

ה - דף כ"ג עמוד א'.
ו - ובגמ' שם מבואר שרק אם הפתחים נמצאים משתי רוחות אז שייך חשד אבל לא בשני פתחים ברוח אחת וכן נפסק בשו"ע, ולפ"ז כל השאלה דידן שייכת רק בשני חלונות הפונים לרחובות שונים, אמנם יל"ע בזה שהרי המג"א כתב שכל מה שלא חוששים לשדא דעלמא הוא משום שאין אנשים זרים נמצאים בעיר בזמן הדלקת נרות ובימינו אין זה שייך וי"ל.
ז - או"ח סימן תרע"א סעיף ח'.
ח - שם.
ט - כך מבוא בכמה ספרים בשם הגרש"ז אוירבעך זצ"ל ולהבהל"ח הגרי"ש אלישיב שליט"א.
י - וראיתי שמביאים שלמעשה הגרש"ז זצ"ל החמיר לעצמו והדליק בשני פתחים בעקבות מעשה שהיה שדפק עובר אורח בביתו ושאל למה לא מדליקים נרות חנוכה.

סיפור לחנוכה

מנגינה מוכרת

/ נ. קופלביץ

מי שכיהן כרבה הראשי של ישראל והיום רבה של תל אביב, הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, הגיע לישראל בהיותו כבן שמונה, בסוף מלחמת העולם בשנת 1945. מאחר ובשנות המלחמה לא למד בבית־ספר, שובץ בכיתה אלף, אך כעבור כחדשיים הועבר לכיתה גימל, ושם עסקו בחזרות לקראת מסיבת חנוכה. כל הסיפורים והשירים היו חדשים לו אבל הייתה מנגינה אחת שנשמעה לו מוכרת והוא נזכר כיצד שמע אותה קודם.

שנה לפני כן בסוף שנת 1944 הוא היה במחנות. חודש דצמבר היה מאוד מאוד קר ולאנשים במחנות לא היו בגדים חמים, בקושי פיז'מות בלויות ללא לבנים וללא סודרים ומעילים וקבקבי־עץ בלי גרביים. גם מחסה מפני הקור לא היה והמזון כידוע היה מאוד דל. באחד הימים חילקו להם קוביות מרגרינה. המרגרינה הייתה מאוד קשה ונתנו לכל אחד קוביה קטנה. בסוף נותרה שארית והחייל הגרמני שחילק את המרגרינה זרק את השארית כך שהיא התנפצה לפירורים קטנים. האנשים החלו להתכופף לרצפה לאסוף את הפירורים. בין האנשים היה יהודי מבוגר, שקט, שתמיד קיבל את המצב ברוח טובה ולא דרש מאומה. באותו יום גם הוא התכופף לאסוף פירורי מרגרינה וכשסיים לאסוף היה לו מאוד קשה לקום עקב חולשתו. האנשים נתנו לו יד כדי לעזור לו לקום ואז הוא קרא: יהודים, היום חנוכה! הוא תלש מן הפיז'מה שלו כפתורים והדביק עליהם את פירורי המרגרינה. לאחר מכן פרם חוטים משרוולי הפיז'מה וגלגל אותם לתוך המרגרינה כדי שיקבלו צורה של פתילים. האנשים הסתכלו סביבם וראו שבמרחק מה יש עששית דולקת. אחד האנשים לקח חתיכת נייר שקרע משק מלט שהיה שם ובעזרת הנייר העביר אש מן העששית.

היהודי הדליק את הפתילים וברך את הברכות ופתח בשיר מעוז־צור וכל האנשים הצטרפו אליו לשירה. החיילים הגרמנים באו וצלפו בהם אך האנשים המשיכו לשיר את השיר ביתר שאת והשיר נתן להם המון תקווה. למחרת בבוקר לא קם אותו היהודי - כנראה מילא את שליחותו.

המנגינה בה הוביל את כולם בשירתו, את השיר "מעוז צור ישועתי" הייתה המנגינה אותה זיהה הרב לאו כילד עולה חדש בכיתה גימל. (שמעתי את זה מפיו של הרב לאו במפגש שנערך בנר השמיני של חנוכה. לא רשמתי בעת שדיבר אלא אחר כך מן הזיכרון.)

שבעים נרות דולקים

בספר "שירת השולמית" מספרת שולמית קישיק־כהן, אישה יהודיה שחייתה בביירות, על פעילותה למען העלייה לישראל, שהייתה, כמובן, עליה בלתי־לגלית.

כשבוע לפני חנוכה התאספו בבית־הכנסת כשבעים נערים במטרה לצאת לדרך והאוטובוסים שהיו אמורים לקחתם, המתינו בקרבת מקום. שולמית קישיק־כהן ראתה שברחובות ובין הבתים על כל צעד ושעל נמצאים שוטרים ובלשים שאמורים לעצור את התהליך ולאסור גם את היוצאים וגם את המסייעים ליציאה, והבינה שהיא חייבת למצוא לכך פתרון מיידי.

היא נכנסה למכולת הסמוכה וקנתה שבעים נרות וביקשה מן הרב שעבר בסביבה, להצטרף אליה. שניהם העמידו את הנערים בשתי שורות כשכל נער מחזיק בידו נר דולק והיא אמרה להם: "עכשיו אנחנו נצעד ונשיר שירי חנוכה". הנערים מאוד התפלאו, כי חג החנוכה טרם הגיע והיא הסבירה שכעת הם יעשו חזרות, כדי שבחג תהיה להם תהלוכה מוצלחת.

היא הובילה אותם בדרך מתפתלת - שמאלה ימינה קדימה אחורה, והשומרים והבלשים הולכים בעקבותיהם, ב"רונדלים" הנה והנה ומסתובבים כמו סביבון, עד שבשלב מסויים השוטרים התעייפו ופרשו. כאשר ראתה שהדרך נקייה, הריצה את הנערים לאוטובוסים - והם יצאו לדרכם. "אם נרצה פעם להזכיר את הנס הזה, נצטרך להדליק חנוכיה עם שבעים נרות", אמרה לרב.

- גב' שולמית קישיק־כהן נבחרה להדליק משואה ביום העצמאות שנת 2007 על - מופת לאומץ לב של אישה ירושלמית למען העם והארץ. נישאה ליהודי לבנוני ומשם העבירה מידע מודיעיני וסייעה להבריח יהודים לארץ, עונתה, נשפטה למוות וישבה במשך שש שנים בכלא.

המשך בעמוד הבא...

הנרות דולקים

/ חנה צובר שרפשטיין*

זו הייתה רק גלויה עם הודעה קצרה, אבל בשבילי היא הייתה מתנת חנוכה נהדרת. מחשבותיי נדדו אחורנית לתחילת הסתיו בספטמבר האחרון.

בלילה הראשון של השיעורים ציפיתי בכיליון עיניים לקורס הזה בספרות ותרבות ספרדית כי הוא נשמע מאוד מעניין.

דווקא באותו לילה השתבשו העניינים. בתחילת הרצאתו עשה פרופסור מנדז רושם של מרצה מעניין ומבריק. ברם הופתעתי לשמוע אותו מדבר אלינו באנגלית, שכן היה זה קורס מתקדם. הרמתי את ידי ושאלתי את הפרופסור על הנקודה הזו. בחדר השתררה דממה של אי־נוחות ואז ענה הפרופסור מנדז בקול קשוח ובציניות שהוא לא בטוח שאנו מתקדמים מספיק כדי לדון בהיסטוריה ובספרות בשפה הספרדית. מתוך כך התפתח ויכוח לוהט שבו כל אחד נטל צד בקול רם, וכמובן שראו בי את מי שהתחילה את כל הדיון. רגשות האנטיפטיה שהתפתחו באותו לילה הלכו והתחזקו במהלך כל אותה התקופה.

כשהגיע מבחן אמצע השליש הייתה לפרופסור הזדמנות להשיב לי כגמולי. התכוננתי למבחן ביסודיות, אולם הוא נתן לי ציון 80 ורשם הערה שבה הסביר ששגיתי בפירוש שאלה מסוימת - שניתחתי את החומר במקום לסכם אותו. רתחתי מזעם, בני משפחתי חשבו שהוא ודאי אנטישמי, ובכל מקרה, אין ספק שהדיונים בכיתה שלי הציבו אותי באור זרקורים בלתי אוהד.

בדיוק באותה תקופה יצא עיתון שבו התפרסם אחד מסיפורי, שכלל כמה זיכרונות יפים מימי נעוריי. הבאתי את העיתון לשיעור כדי להראותו לכמה מחבריי לכיתה ואפילו תכננתי להראותו לפרופסור. באותו ערב היה לנו ויכוח נוסף שממש הגדיש את הסאה. בסוף השיעור יצאתי בכעס מן החדר.

בהיותי בחצי הדרך במורד המסדרון - לעולם לא אדע מדוע - הסתובבתי ושבתי על עקבותיי. הפרופסור היה בחדר ואסף את חפציו. הוא הביט בי בהפתעה והראיתי לו את המאמר שלי. הוא העיף בו מבט קצר ואז באופן בלתי־צפוי לחלוטין שאל אם יוכל לקחתו לביתו כדי לעיין בו.

בשבוע שלאחר מכן ביקשני הפרופסור לפגוש אותו במשרדו אחרי השיעור. כשהתיישבנו בנוחות הוא החל לספר לי כמה נהנה מן המאמר שלי.

"הוא בטח חושב שהוא ייחודי", חשבתי. "ייתכן שזוהי חשיפתו הראשונה לחיים יהודיים".

אולם מחשבותיי הופרעו לפתע. "המאמר הזכיר לי את נעוריי שלי", שמעתיו אומר. "היה זה במהלך מלחמת העולם השנייה ואנו חגגנו את החגים בחשאי. כל שנה לא ידענו אם יהיה עוד חג, כל שנה חגגנו במקום אחר". טוב שישבתי, שכן שאלתו הבאה ממש הממה אותי. "איך ידעת שאני יהודי?" הוא שאל. פרופסור מנדז - יהודי? פשוט לא יכולתי להאמין למשמע אוזניי.

"אבי שינה את שמנו במהלך המלחמה", הוא המשיך, "כדי שנוכל להימלט לאמריקה הדרומית. התאמנו להתחזות ללא־יהודים. למדנו בקפידה על המתיישבים הספרדים הילידים וחיקינו אותם". ישבנו במשרדו ושוחחנו זמן מה על החיים היהודיים ועל היהדות עצמה.

שבוע אחרי כן, ביום שלישי אחרי הצהריים, כשהתכוננתי לצאת, ניגשה אליי אחת מבנותיי עם בעייה: היא קיבלה כמה חנוכיות בבית ספרה, ונאמר לה לתת אותן למישהו שאם לא יקבל חנוכייה - הוא לא ידליק נרות חנוכה.

"את יכולה לתת לי חנוכייה אחת עכשיו", אמרתי לה. "ולכי למצוא נייר עטיפה".

כשיצאתי לכיוון הכיתה כמה רגעים אחרי כן הייתה בתיקי חנוכייה עטופה יפה.

נשארתי אחרי השיעור והענקתי את השי לפרופסור מנדז. "זה משהו מיוחד שאפית או בישלת?" הוא שאל. נענעתי בראשי לשלילה. "אנא אל תפתח זאת עד שתגיע הביתה", אמרתי. "ובבקשה קרא את החומר שבפנים. לא משנה מה, שמור אותו וחשוב על כך". כשעזבתי, הסתובבתי וקראתי: "חנוכה שמח!"

"הדלקת את החנוכייה?" שאלתי בשיעור הבא. "לא", הוא אמר. "אמרתי לך שאני לא שומר מצוות. חיי השתנו באופן קיצוני מאז ילדותי". הוא שם את החנוכייה על שולחנו בביתו, אך לא היה מעוניין להדליק אותה.

"למה?" שאלתי. "האם לא הגיע הזמן שתנקוט עמדה? הדלק את הנרות לאות הזדהות. אין צורך להסתתר יותר. צא החוצה ומצא את עצמיותך האמיתית".

"אולי בפעם אחרת", הוא אמר. לא עכשיו. אבל תודה לך בכל אופן".

ועכשיו, כעבור שנה, הוא שלח לי גלויה. אני קוראת מחדש את המסר שלו, ושוב הוא ממלאני בשמחה. במסר הקצר שתי מילים בלבד, זה הכול. "הנרות דולקים". הוא חתם בשמו (פרופסור מנדז), ומתחתיו באותיות קטנות, "יהודה מנדלובסקי".

ישנן סוגים רבים של מאבקים וניצחונות. את הגבורה שאתה מפגין, הפרופסור מנדז, ניתן להשוות למאבקם ההיסטורי של המכבים. כשנדליק את נרותינו היום, אחשוב על הלהבות הזעירות של נרותיך, המסמלות את ניצחונך.

* ראה אור באתר "בית חב"ד".

שביבים / שאול שיף

ימי משתה ושמחה

המהרש"ל בספרו ים של שלמה (בבא קמא פז סימן לז) כתב: ואותן סעודות שעושים בימי חנוכה, נראה שהן סעודות מצוה ולא כדברי מהר"מ (טור או"ח סימן עת"ר), שפסק שהן סעודות הרשות, דלהודות ולהלל נתקנו, ולא למשתה ושמחה. המהרש"ל מביא את הרמב"ם (פרק ג' מהלכות חנוכה הלכה ג'), שהן ימי שמחה והלל. וכן נמצא במרדכי ארוך (חידושי אנשי שם פסחים פרק ד' אות א') דלהודות ולהלל נקבעו משום הנס, וימי משתה ושמחה נמי נקבעו, כדאיתא במגילת תענית, דקבעו יו"ט, משום חנוכת המזבח. ובתלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה מדאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כ"א עמוד ב') לשנה האחרת קבעום ועשאום יום טוב בהלל ובהודאה. ומדאמר יום טוב ולא קאמר קבעו ח' ימים להלל והודאה, ש"מ דיום טוב נמי כפשוטו הוא, למשתה ושמחה. ואף רש"י פירש שם, לא שאסרום במלאכה, אלא להלל ולהודאה. משמע דלא אפיק רק עשיית מלאכה. וכך מצאתי. וכן דעת התוספות בתענית (י"ח עמוד ב'), דשם מפורש, דבחנוכה יש דין דמשתה ושמחה.

בימים ההם בזמן הזה / נח זבולוני ז"ל

נח זבולוני היה עיתונאי בביטאון ההסתדרות של מפלגת העבודה, היומון "דבר". למד בין השאר אצל הרבנים ר' אהרן קוטלר, ר' ברוך בר ליבוביץ, ר' יעקב ישראל קנייבסקי (הסטייפלר) ור' יוסף רוזין (רוגצ'ובר) כולם זצ"ל. בשנת 1934 עלה לארץ ישראל ושינה את שמו לזבולוני. בירושלים למד בישיבת "מרכז הרב". בשנת 1958 הוסמך לרבנות על ידי הרב יהודה גרשוני ז"ל, אך למעט מקרים בודדים לא השתמש בתואר זה. הקטע הבא צוטט מתוך הטור השבועי שלו בעיתון "דבר". עיסה שבשאור.

"הנרות הללו קודש הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראות בלבד" - כך אנו שרים בעת הדלקת נרות חנוכה. אמנם נכון, אין לנו רשות להשתמש בהם, אבל להם "מותר" לספר לנו על הנסים ועל הנפלאות שנעשו לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה.

על הדלקת ה"קליינע ליכטעלאך" (הנרות הקטנים) בברה"מ, בימי שלטון האימה הקומוניסטי, סיפר המשורר האידי אלי ביידער מירושלים, עולה חדש ופעיל תרבות וחינוך בקרב העולים החדשים:

"נגיף האנטישמיות חי בנשמות אזרחי ברה"מ מימים ימימה", אומר המספר, "אולם הם התגברו במיוחד מיד לאחר הכרזתה של גולדה מאיר, רה"מ דאז, כי יהודי ברה"מ הם אזרחי מדינת ישראל, וכי הם רשאים לחזור בכל עת לארצם ולמולדתם, היא מדינת ישראל.

"ההכרזה הזאת חוללה קומפניה נגד היהודים, ממנה סבלו בעיקר אלה שתפסו עמדות חשובות בממשל, במפלגה, בספרות ובאמנות, והיו נתונים לחסות המפלגה הקומוניסטית. בלחץ ובאיומים נאלצו להסתייג ולהתנער בפרהסיה מדברי גולדה מאיר, ולהירתם למאבק נגד הציונות ומדינת ישראל. במקביל נרתמה למשימה העיתונות הסובייטית הרשמית (לא הייתה אחרת), בהפיצה תעמולת זוועה נגד המדינה הציונית, וגם אינטלקטואלים סובייטים הוסיפו משלהם. סופרים שסירבו לקחת חלק במסע האנטי-ציוני, הוקעו, הואשמו בחוסר לויאליות לארצם ולקומוניזם, ופוטרו מעבודתם".

"באחד מלילות דצמבר הקרים התאספו מספר יהודים בביתו של יעקב (יענקל) - בנו של ר' נחום, שידוע היה בלהטו ליהדות ולציון. מבעוד מועד הובטח שאפילו אשתו של המארח לא תהיה נוכחת בפגישה הדיסקרטית, שהתקיימה בדירה החשוכה. מטרת הפגישה היתה לטקס עצה מול גל התעמולה האנטישמית, ולתכנן פעולת-נגד אמיצה. בין המתאספים היו גם יהודים רחוקים ומנותקים ממורשתם, שלא ידעו דבר על מסורת ישראל וחגיה.

את המפגש פתח אחד, מיכאל, שיצא בנאום תקיף נגד האנטישמיות בברה"מ. התעמולה האנטישמית, אמר, מזכירה לו את אותם ימים בשנות ה-30, שהביאו לעלייתו של היטלר לשלטון בגרמניה. לפיכך הציע שלא לעבור לסדר היום על מה שקורה בברה"מ, ולצאת בכל תוקף נגד האנטישמיות. ההשוואה שערך מיכאל בין היטלר לקומוניסטים, הפילה פחד גדול על הנוכחים במפגש, שהרי על דברים פחות חמורים מאלה צפוי היה אומרם לעונשים כבדים באותן שנים. עד כדי כך היה הפחד גדול, שהיו בין המשתתפים כאלה שהביעו חרטה על שבאו למפגש, ואחרים החלו חומקים ויוצאים מן החדר באמתלות שונות. לפתע נראתה קרבה והולכת במסדרות החשוך, דמות עלומה, כשבידה האחת ספר, ובשנייה נר קטן, דולק. פחדם של הנוכחים גבר, שמא סוכן חשאי הוא זה, שעלה על עקביהם ושמע את הדברים החמורים שאמר מיכאל. זלמן רעד כעלה נידף וכמעט התעלף. מנדל נתקע על עומדו פעור פה. חיים כעס על שהתפתה לבוא למפגש, ומיכאל החל לטכס עצה כיצד להתחמק מן החדר בטרם תכנס אליו הדמות המסתורית והמפחידה.

ואז לפתע קם יעקב, בעל הדירה, נפנה ושאל בהתרגשות את הדמות שנעמדה בפתח: "אבא, אתה בא אלינו?" באחת התפרקו האימה והמתח בחדר, והצבע חזר ללחייהם של הנוכחים. מסתבר כי היה זה אביו הזקן של יענקל, שזה עתה הגיע מברדיצ'ב. "איך אתה מרגיש אבא?" שאל יעקב. "איך אתה מרגיש, ר' נחום?" שאל גם מיכאל. ור' נחום הזקן, איש הדר פנים, מגודל פאות וזקן, פסע לעומתם בכבדות, ובידיו הנר והספר. לשאלת בנו, מדוע לא הדליק את האור בהיכנסו, ענה ר' נחום בתמיהה: "הלוא היום נר ראשון של חנוכה, ויש להדליקו כדי להזכיר את הנסים ואת הנפלאות שנעשו לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה". ומה טיבו של הספר שבידך? שב ושאל הבן. - "זהו ספר התפילות והברכות שנאמר בעת הדלקת הנר", ענה ר' נחום. הוא העמיד את הנר הקטן על השולחן, והתיישב לאיטו על הדרגש, והחל מספר באזני הנוכחות את קורות הימים ההם, שלכבודם אנו מדליקים נרות של חנוכה, ולימים ההם, אמר, יש קשר וממשמעות גם לימינו אנו.

והיה המחנה הנשאר...

בהמשך למה שנתפרסם בגיליון האחרון של "בסוד שיח", ש"החפץ חיים" התבטא כי בהר ציון תהיה פליטה - כותב הרה"ג יהושע בן מאיר:

בדידי הווה מעשה, ובאוזני שמעתי מפיו של הרב יוסף שלמה

כהנמן זצ"ל, מייסד וראש ישיבת פוניבז'. וכך סיפר:

החפץ החיים היה ב"קומה" סמוך לפטירתו. הוא פתח את עיניו לפני הפטירה, ושאל את הסובבים אותו 'מה המצב הפוליטי' (כמובן ביידיש!). הם ענו לו שרע מאוד וצריך לבקש בשמים הרבה רחמי שמים. החפץ חיים חייך ואמר להם 'בהר ציון תהיה פליטה והיה קודש', ויצאה נשמתו בקודש. הרב כהנמן אמר שזו הייתה צוואתו להקים את עולם התורה בארץ, ולכן הקים מחדש את ישיבות ליטא (תחילה פוניבז', ואח"כ גרודנא וכו') בארץ. על קיר ביהמ"ד של פוניבז' כתוב באותיות מתכת גדולות הפסוק הנ"ל.

קושיית הבית יוסף

בספר "ימי שמונה" מובאים למעלה מחמש מאות תירוצים לקושייה הנודעת של הבית יוסף, מדוע מדליקים נרות שמונה ימים, הרי הנס היה רק שבעה ימים, שכן, בשביל היום הראשון היה די שמן?

הנה שני תירוצים מתוך ה-500: מצינו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' שעל מנת להיטיב את הפתילה היו צריכים להשרותה בשמן. מעתה, גם ביום הראשון היה נס, שהרי אע"פ שהיה בו להדליק כדי יום אחד, אך מכמות זו נפחת השמן שספגה הפתילה בשרייתה ומ"מ דלקה כל הלילה. (נר איש וביתו)

מסתבר לומר, שכאשר גברו החשמונאים והכינו את הבית בטרם התרחש הנס, תקנו לעשות חנוכת הבית שמונה ימים רצופים, כשם שעשה שלמה בבית ראשון ועזרא בבית שני. וכוונתם הייתה לעשות כן רק בשנה הראשונה כמו שלמה ועזרא. ברם, משנעשה הנס והדליקו מאותו הפך כל שמונת ימי החנוכה שלהם, שוב קבעו שמונת ימי חנוכה אלו לדורות עולם. (שו"ת "מנחת ברוך")

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

חג אורים שמח

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדואייל: besod@013net.net